

Innlegg av Else Kari Bjerva.

Jeg heter Else Kari Bjerva og jobber som personalleder i Normisjon. Jeg har skrevet en masteroppgave i diakoni med tittelen «Når ord står mot ord. Kirkens håndtering av seksuelle krenkelsesanklager mot sine ledere når ord står mot ord - i lys av et diakonifaglig perspektiv». Jeg har bygget på Tormod Kleivens doktoravhandling og hatt mye verdifull hjelp av det, i tillegg til at Tormod også har vært min veileder. Min problemstilling var: Håndtering av anklager når ord står mot ord, i betydningen av at det foreligger en total benektelse på at det har forekommet noen form for seksuell kontakt. Det var den type krenkelsesanklager jeg var interessert i å utforske nærmere, fordi jeg var nysgjerrig på hvordan kirken har stilt seg i slike saker og hvilke vurderinger den gjør. I media blir det ofte framstilt som at de fleste anklager blir totalt benektet. Det stemte ikke med min erfaring, hvor det normale er at de faktiske seksualiserte handlingene blir erkjent. Jeg var derfor også nysgjerrig på hvor utbredt det er at ord står mot ord i saker som kirken har håndtert.

Jeg har lagt et diakonifaglig perspektiv til grunn, ut fra den innholdsbestemmelsen som Tormod Kleiven har gitt. Og jeg har også brukt hans definisjon av seksuelle krenkelser. Det innebærer at det må ha vært en asymmetrisk maktrelasjon, hvor den sterkeste har utnyttet sin makt og utnyttet en seksualisering av relasjonen på en slik måte at den svake partens intimitetsgrenser er blitt krenket. Det var utgangspunktet.

Jeg gjorde to undersøkelser: En kvantitativ undersøkelse - en spørreskjemaundersøkelse som jeg sendte ut, og en kvalitativ intervjuundersøkelse. Den kvantitative undersøkelsen gjaldt omfang:

- Hvor mange saker er meldt til kirkelige instanser totalt sett?
- Hvor mange av disse sakene er ord mot ord saker?
- Hvor mange saker ble politianmeldt, og hva ble resultatet av politianmeldelsene?
- Hvordan har kirken stilt seg til de benektede anklagene?

Når det gjelder den kvalitative undersøkelsen, intervjuundersøkelsen, så ønsket jeg å undersøke nærmere hvordan kirken så på sitt mandat i slike saker. Hva slags forståelse kirken hadde av seksuelle krenkelser, hva den la i dette begrepet og hvilke vurderinger kirken gjorde for å avklare en anklagers troverdighet. Hvordan tenkte man? Hvordan undersøkte man en anklage for å finne ut om den var troverdig eller ikke, når ord stod mot ord ved at den anklagede totalt benektet at seksualiserte handlinger hadde forekommet.

I den kvantitative spørreundersøkelsen sendte jeg ut et spørreskjema på e-post til 32 enheter: 9 kirkesamfunn, 11 bispedømmer i Den norske kirke og 12 kristne organisasjoner. Jeg fikk en veldig høy svarprosent tilbake, nå husker jeg ikke i farten, men jeg tror det var 90 prosent. I den kvalitative intervjuundersøkelsen intervjuet jeg fem informanter. Det var fem saksbehandlere som representerte de ulike sammenhengene, de var både fra Den norske kirke, fra kirkesamfunn og fra organisasjonene.

Jeg spurte om hvor mange anklager om seksuelle krenkelser den enkelte sammenheng hadde mottatt siden 1995, undersøkelsen gjaldt altså tidsspennet fra 1995 til 2008. Det gjaldt både

ansatte og frivillige ledere. Det var mulig å krysse av for anslag hvis en ikke visste akkurat hvor mange det var. Det var jo ikke alle som hadde en nøyaktig opptegning eller oversikt, og da kunne en krysse av på noen alternativer for anslag på hvor mange en trodde det var. Resultatet var mellom 322 og 274 saker – hvis jeg tar det øverste og det nederste anslaget – som var meldt til sammen. Det blir gjennomsnittlig cirka 300 sakene. Av disse var det 10 %, 30 saker, hvor det var en total benektelse av at det hadde forkommet noen som helst form for seksualisert kontakt. Så 10 % av alle meldt saker var benektete anklager.

Hvis dere ser på fordelingen her, så ser dere at det er bispedømmene som har færrest saker. Der er det mellom 60 og 40 saker som er meldt. Kirkesamfunnene har flest saker. Der er det mellom 180 og 160 saker. Og organisasjonene har mellom 90 og 80 saker. En kan jo reflektere over hva årsaken er til den fordelingen. Det sier ikke empirien i min oppgave noe om. Jeg har likevel reflektert litt over mulige årsaksforklaringer: Kan det reflektere at det er vanskeligere å nå fram med anklager i en byråkratisk struktur som Den norske kirke? Eller kan det være at det avspeiler at kirkesamfunn faktisk har jobbet veldig målbevisst med dette problemet og tatt det opp i mange sammenhenger, og dermed også får meldt flere saker? Det kan også gjenspeile hva man har registrert, for eksempel at Den norske kirke primært har registrert ansatte og ikke frivillige, mens kirkesamfunn og organisasjoner har med hele spekteret av ansatte og frivillige ledere. Det kan også stilles spørsmål om det kan ha sammenheng med at organisasjoner og kirkesamfunn har tette fellesskap hvor ledere får stor makt, og hvor det kan utgjøre en fare for at det kan skje flere overgrep. Så her er det flere ulike forklaringsmuligheter.

Hvis vi ser på de benektete sakene, så er de omtrent likt fordelt: 10 saker i bispedømmene, 12 i kirkesamfunnene og 10 i organisasjonene.

Når det gjelder politianmeldte saker, så ble 61 av de ca 300 sakene politianmeldt. 32 av de som ble politianmeldt, ble henlagt. 21 førte til domfellelse og 8 vet vi ikke resultatet av. Enten så visste de ikke hva som hadde skjedd i disse tilfellene eller så var ikke sakene avgjort enda. Vi ser altså her at bare cirka 19-20 % av alle de sakene som ble meldt til kirken, ble politianmeldt, og litt over halvparten av de som ble politianmeldt, ble henlagt. Det betyr at kirken i svært liten grad får hjelp av rettssystemet til å avgjøre skyldspørsmålet.

Hvordan har kirken stilt seg i disse 30 sakene hvor ord stod mot ord? I 27 saker krysset man av på at kirken har undersøkt saken selv og trodd på anklagen. I 3 saker har man enten ikke

tatt stilling eller det mangler avkrysning. Så vi ser altså at kirken i stor grad har gått inn i saken på eget grunnlag og tatt stilling til fordel for den utsatte. Men undersøkelsen sier ingenting om hvorvidt den utsatte har opplevd seg ivaretatt. Som Tormod var inne på eller har vist gjennom sitt arbeid, så opplever ikke nødvendigvis den utsatte seg ivaretatt selv om kirken sier at den tror på anklagen. En viktig indikator i forhold til om den utsatte har opplevd seg trodd, er om den anklagede ble tatt ut av stilling/tillitsposisjon eller ikke. Jeg stilte derfor et spørsmål om hvorvidt saken hadde fått konsekvenser for den anklagede. I 17 av sakene ble det krysset av for at vedkommende ble tatt ut av stilling. I 6 tilfeller hadde han allerede sluttet da saken kom opp, i 4 tilfeller mangler jeg informasjon, og i 3 tilfeller ble det krysset av for at saken ikke fikk noen konsekvenser. Ut fra dette ser vi at i over halvparten av sakene så har kirkens stillingtagen også fått konsekvenser for den anklagedes tillitsposisjon. Hvis vi også tar med de som allerede hadde sluttet, så blir det en relativt høy prosent.

Når det gjelder den kvalitative undersøkelsen, så har jeg bare lyst til å si noe om dette med kirkens mandat. Det er viktig med tanke på hvordan vi håndterer slike saker. Hvordan oppfattet Den norske kirke, kirkesamfunn og organisasjoner sitt mandat i møte med disse sakene som ble benektet? Jeg fant ut at forståelsen av kirkens mandat spriker. To ulike holdninger kom fram. Den ene var at kirken har mandat til å ta selvstendig stilling til hva som har skjedd i egen sammenheng. Dette bygde på forståelsen av at kirken har et diakonalt mandat som handler om å ivareta den utsatte, og å ansvarliggjøre den anklagede, ut ifra et etisk fundament. Den andre holdningen var at man må overlate til rettsvesenet å ta stilling, ut fra en juridisk forståelse av at det er samfunnet som må ta stilling til straffbare handlinger og at kirken ikke kan gjøre det på egen hånd.

Disse ulike holdningene fikk ulike konsekvenser når en sak ble henlagt. Noen mente at kirken har mandat til å gjøre en sannsynlighetsvurdering og handle i forhold til den, ut fra et diakonalt utgangspunkt, selv om en sak blir henlagt av rettsvesenet. Andre mente at hvis en sak blir henlagt, kan en ikke gjøre noe. Anklagen kan da ikke få konsekvenser for den anklagede. En kan kanskje prøve å gi den utsatte støtte, sjelesorg og så videre, men en kan ikke gjøre noe i forhold til den anklagede. Dette var tenkningen ut ifra et juridisk utgangspunkt. I tillegg opplevde jeg at det var en stor grad av usikkerhet. Hva har kirken mandat til? Hva kan vi gjøre hvis ikke rettsvesenet tar stilling til skyldspørsmålet? Denne usikkerheten når det gjelder kirkens mandat får konsekvenser spesielt for den utsatte. For det første betyr det at saker blir veldig ulikt håndtert i ulike bispedømmer eller fra kirkesamfunn til kirkesamfunn. Og hvis kirken velger å forholde seg til saker på juridiske premisser alene, så betyr det at det diakonale perspektivet om å ivareta den utsatte og ansvarliggjøre den anklagede, forsvinner bort. Når kirken er usikker på hva slags mandat den har, fører det veldig fort til handlingslammelse. En kirke som vil være tro mot sitt diakonale oppdrag, vil alltid lete etter muligheter til å ivareta den utsatte og ansvarliggjøre den anklagede, selv om den må forholde seg til de juridiske rammene. Det er utfordringen til kirken. Hvordan ivareta den utsatte, og hvordan bli tydelig på hvilket mandat man har og ivareta dette mandatet når en møter anklager der ord står mot ord?

Så har jeg til slutt lyst til å si at et viktig drøftingstema i oppgaven min var hvilke vurderinger kirkelige saksbehandlere har lagt vekt på når de skal avklare om en anklage er troverdig. Det

rekker jeg ikke å gå inn på her, men jeg har i oppgaven drøftet kirkens praksis i lys av maktteori, traumeteori og vitnepsykologi. Og jeg har identifisert noen sentrale troverdighetskriterier som jeg mener at en kan legge til grunn ut fra en faglig tenkning, når en møter denne typen anklager. Det tror jeg kanskje er den delen av oppgaven som kirken kan ha størst hjelp av, i forhold til å finne ut hvordan vi kan gå fram, hva vi kan legge vekt på, hvordan vi skal tenke for å avklare hva som gjør en anklage troverdig, eller eventuelt ikke troverdig. Takk.